

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Розробка концепції фінансової стабілізації банківської системи в умовах
турбулентності економіки
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

студентки Шумейко Юлії Олександрівни

групи БС.мз-11с

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ Шумейко Ю. О.

Керівник: д.е.н., професор _____

Гриценко Л. Л.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.

_____ Л.Л. Гриценко

« ___ » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи магістра

Студента групи БС.мз-11с інституту (центру) ЦЗДВН
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Шумейко Юлії Олександрівни

Тема роботи: Розробка концепції фінансової стабілізації банківської системи
в умовах турбулентності економіки

Затверджено наказом по СумДУ № 1055-VI від «10» листопада 2022 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «14» грудня 2022 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали фінансової звітності НБУ, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників та дані фінансової звітності банківських установ.

Зміст основної частини роботи: визначити теоретичні і методичні засади фінансової стабільності банківської системи та інструменти її регулювання, дослідити механізм діагностування фінансової стабільності та результати діяльності банків України, розробити практичну концепцію щодо стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Дата видачі завдання: «23» вересня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____ Л.Л. Гриценко

Завдання прийнято до виконання «23» вересня 2022 р. _____ Ю.О. Шумейко

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи магістра на тему
«Розробка концепції фінансової стабілізації банківської системи в умовах
турбулентності економіки»
студентки Шумейко Юлії Олександрівни

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Фінансова стабільність країни набуває все більшого значення під час загрози настання глибокої кризи. Для забезпечення стабільного функціонування банківської системи необхідне постійне впровадження антикризових методик. Науково-методичним підґрунтям фінансової стабілізації банківської системи країни в умовах турбулентності економіки виступає подолання банківськими установами зовнішніх загроз задля підтримання їх фінансового потенціалу.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад та практичного інструментарію забезпечення фінансової стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Об'єктом дослідження є система банківського регулювання фінансової стабільності в умовах турбулентності економіки.

Предметом дослідження є інструментарій управління фінансовою стабільністю банків.

Основний результат роботи. У кваліфікаційній роботі було досліджено теоретико-методичні засади фінансової стабільності банківської системи та інструменти її регулювання. Розкрито сутнісні характеристики фінансової стабільності банківської системи, здійснено систематизацію науково-методичних підходів до визначення сутності поняття «фінансова стабільність», розглянуто її мету і завдання оцінки. Досліджено основні чинники та інструменти антикризового управління, науково-методичні засади формування моделі антикризового регулювання банківської системи. Здійснено діагностування фінансової стабільності банківської системи

України та проаналізовано основні показники діяльності банків. Проведено оцінку рейтингових позицій фінансової стабільності банків України та їх бізнес-моделей. Запропоновано впровадження антикризових заходів в контексті реалізації концепції фінансової стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Науковий результат роботи полягає у тому, що сформовано власне визначення поняття «фінансової стабільності банківської системи» як економічного процесу функціонування банків на основі застосування механізмів внутрішнього регулювання – оперативного, тактичного та стратегічного, впровадження антикризового управління та, як результат, забезпечення стійкості банківської системи країни; розроблено концептуальні засади антикризового регулювання, спрямовані на поліпшення фінансової стабільності функціонування банківської системи в умовах турбулентності економіки.

За результатами дослідження було підготовлено до публікації наукову статтю «Analysis of Financial Stability to the Banking System and Assessment Level Influence of Innovative Technologies» до фахового міжнародного наукового журналу «Механізм регулювання економіки», випуск 3-4 (97-98), 2022.

Ключові слова: фінансова стабільність, банківська система, концепція фінансової стабілізації, турбулентність, банк, антикризове регулювання.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 50 сторінках, список використаних джерел – 47 найменувань. Робота містить 3 таблиці та 19 рисунків.

Рік захисту роботи – 2022 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1. Теоретико-методичні засади фінансової стабільності банківської системи та інструменти її регулювання	9
1.1 Сутнісні характеристики фінансової стабільності банківської системи	9
1.2 Чинники та інструменти антикризового управління як складові фінансової стабільності банківської системи.....	15
1.3 Науково-методичні засади формування моделі антикризового регулювання банківської системи на основі стрес-тестування та аналізу ризик-профілю бізнес-моделей банків.....	20
2. Оцінка фінансової стабільності банківської системи України.....	25
2.1 Діагностування фінансової стабільності та аналіз показників діяльності банківської системи України.....	25
2.2 Оцінка рейтингових позицій фінансової стабільності банків України та їх бізнес-моделей.....	31
3. Розробка концептуальних засад фінансової стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки	37
3.1 Дослідження ризиків та напрямів фінансової стабілізації банківської системи України.....	37
3.2 Впровадження антикризових заходів в контексті реалізації концепції фінансової стабілізації банківської системи	41
Висновки.....	44
Список використаних джерел.....	46
Додаток А Схема механізму забезпечення фінансової стабільності.....	51
Додаток Б Етапи проведення рейтингової оцінки життєздатності банку за методикою Mind.....	52
Додаток В Рейтинг банків MIND.....	53

ВСТУП

Наразі в економіці країни відбуваються турбулентні явища. У 2022 році одним з головних чинників впливу на таку ситуацію виявився фактор повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України з метою захоплення її кордонів. Внаслідок цього постраждала вся економіка країни, понесши тяжкі втрати, зокрема частини територій, знищені об'єкти інфраструктури, розвалена частина бізнесу, населення країни мігрує за кордон, зумовлюючи настання кризи. Не оминуло військове вторгнення і банківську сферу. Зниження ліквідності банків зумовило активне зняття населенням готівки в національній та іноземній валютах. Погіршення кредитних портфелів за рахунок зниження кредитоспроможності клієнтів банку та руйнівних наслідків у сфері бізнесу. Формування банками значних резервів під майбутні ризики потягнуло за собою зниження інвестиційної діяльності та недоотримання доходів, що в наслідку погіршило фінансову стійкість майже третини банків, і банківської системи загалом. Тож, аналізуючи наявну ситуацію в банківському секторі, стає зрозумілим той факт, що банківські установи потребують негайного впровадження антикризових заходів та розробку актуальних інструментів фінансового регулювання їх стабільності на ринку. Це зумовлює високу актуальність обраної теми та необхідність розробки концепції стабілізації банківської системи.

Дослідженню методологічних положень та теоретичних підходів щодо фінансової стабільності банківської системи та інструментів її регулювання, приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: А. Кияк, А. Крокет, Б. Пшик, В. Дуїзенберг, В. Бурлачков, Н. Веллінк, Дж. Шиназі, Р. Форгюсон та ряд інших. Значні напрацювання у розрізі даної теми, зважаючи на розвиток непередбачуваної ситуації в країні, є недоцільними для практичного застосування, тому потребують удосконалень.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад та практичного інструментарію забезпечення фінансової стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Реалізація даної мети зумовила необхідність постановки та вирішення наступних завдань:

- визначити сутнісні характеристики поняття фінансової стабільності банку, її мету і завдання оцінки;
- виявити основні чинники антикризового управління та їх інструменти;
- дослідити моделі антикризового регулювання на основі стрес-тестування та аналізу ризик-профілю бізнес-моделей банків;
- здійснити діагностику фінансової стабільності банківської системи України;
- розробити концептуальні засади фінансової стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Об'єктом дослідження є система банківського регулювання фінансової стабільності в умовах турбулентності економіки.

Предметом дослідження є інструментарій управління фінансовою стабільністю банків.

У процесі написання кваліфікаційної роботи використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання: аналізу та синтезу – для визначення сутності поняття «фінансова стабільність»; графічний метод та метод побудови аналітичних таблиць – для наочного зображення результатів дослідження; багатофакторний аналіз – для рівня впливу розроблених інструментів регулювання на загальносистемні банківські ризики.

Основу інформаційної бази складають статті вітчизняних та зарубіжних економістів, статистичні дані, річні звіти банків України, нормативні акти і аналітичні роботи НБУ.

Основний результат роботи. У кваліфікаційній роботі було досліджено теоретико-методичні засади фінансової стабільності банківської системи та

інструменти її регулювання. Розкрито сутнісні характеристики фінансової стабільності банківської системи, здійснено систематизацію науково-методичних підходів до визначення сутності поняття «фінансова стабільність», розглянуто її мету і завдання оцінки. Досліджено основні чинники та інструменти антикризового управління, науково-методичні засади формування моделі антикризового регулювання банківської системи. Здійснено діагностування фінансової стабільності банківської системи України та проаналізовано основні показники діяльності банків. Проведено оцінку рейтингових позицій фінансової стабільності банків України та їх бізнес-моделей. Запропоновано впровадження антикризових заходів в контексті реалізації концепції фінансової стабілізації банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Науковий результат роботи полягає у тому, що сформовано власне визначення поняття «фінансової стабільності банківської системи» як економічного процесу функціонування банків на основі застосування механізмів внутрішнього регулювання – оперативного, тактичного та стратегічного, впровадження антикризового управління та, як результат, забезпечення стійкості банківської системи країни; розроблено концептуальні засади антикризового регулювання, спрямовані на поліпшення фінансової стабільності функціонування банківської системи в умовах турбулентності економіки.

Одержані результати дослідження кваліфікаційної роботи полягають у практичному застосуванні розроблених заходів поліпшення рівня фінансової стабільності банківських установ в умовах турбулентності економіки України, що націлені на зміцнення надійності та фінансового стану банківської системи.

За результатами дослідження було підготовлено до публікації наукову статтю «Analysis of Financial Stability to the Banking System and Assessment Level Influence of Innovative Technologies» до фахового міжнародного наукового журналу «Механізм регулювання економіки», випуск 3-4 (97-98), 2022.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

1.1 Сутнісні характеристики фінансової стабільності банківської системи

Наразі, в умовах кризового стану в економіці, невизначеності її стійкості та підвищення потреби в грошових коштах, створюється необхідність розкриття значення стабільності банківської системи і розробки концепції фінансової стабілізації банківської системи та запровадження антикризових методик.

Беспосередньо, проводячи аналіз теоретичних аспектів банківської стабільності, висвітлюється оцінка впливу зовнішніх факторів на економічні процеси в країні та їх віддзеркалення по відношенню до банківської системи і її конкурентоспроможності.

У кваліфікаційній роботі досліджується стратегічний аспект повноцінного та ефективного виконання банківською системою своїх функцій, зокрема: платіжної та посередницької. Адже нестабільні процеси в економіці призводять не тільки до погіршення фінансового стану в країні, а й стають каталізатором для виникнення криз, зокрема банківських [3].

В умовах турбулентності української економіки, невпинно зростає роль та значення фінансової безпеки банківської системи. Вона є дуже чутливою до різноманітних факторів впливу, наприклад: зовнішніх, внутрішніх, політичних, що спричинює погіршення стану системи, обмежує нормальне функціонування грошового ринку, призводить до зниження значень макроекономічних показників та конкурентоспроможності країни загалом [3].

Тому, посиляючись на останні події в країні, виникає першочергове завдання знизити негативні коливання в банківській системі та підтримувати її стабільність, зокрема фінансову.

Національний регулятор оцінює стан фінансової системи як стабільний, якщо вона належним чином та в повній мірі здатна виконувати свої основні функції [2]:

- здійснення платежів;
- фінансове посередництво;
- протистояння кризовим явищам.

З цього витікає, що стабільною фінансова система є, якщо вона ефективно залучає ресурси та перерозподіляє від власників до інвесторів, адекватно та повною мірою оцінює її регулює ризики, а також здатна поглинати турбулентні процеси в економіці, мінімізуючи негативні наслідки [2].

У Законі України «Про Національний банк України» визначення фінансової стабільності покладено наступним чином: «стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку» [1].

Отже, для детального вивчення сутності фінансової стабільності та факторів, що можуть погіршити її стан, доцільно дослідити погляди вітчизняних та іноземних науковців.

Дослідженню терміну «фінансова стабільність» приділяли увагу багато вчених, а саме А. Кияк, А. Крокет, Б. Пшик, В. Дуїзенберг, В. Бурлачков, Н. Веллінк, Дж. Шиназі, Р. Форгюсон та інші [6-10].

Взагалі, даний термін чітко пов'язаний з виникненням і подоланням фінансових криз, з наявністю яких постійно ведеться боротьба уряду та центральних банків усіх країн. Проте поняття «фінансова стабільність» як термін застосовувалось у економічній літературі Фішера і було пов'язано з макроекономічними показниками країни та динамікою її сукупної заборгованості [9].

У таблиці 1.1 систематизовані науково-методичні підходи іноземних центральних банків та практиків банківської системи до визначення сутності поняття «фінансова стабільність» [14 – 20].

Таблиця 1.1 – Систематизація науково-методичних підходів до визначення сутності поняття «фінансова стабільність» [складено автором на основі 11-21]

Автор	Визначення поняття
Джон Чант (Банк Канади) [14]	Ситуація на фінансових ринках, коли немає загроз ефективному функціонуванню економіки, а також немає шкідливого впливу на роботу фінансової системи.
Ендрю Крокет (Генеральний директор банку міжнародних розрахунків) [14]	Ситуація в якій економічні показники не погіршуються коливанням цін на фінансові активи, не існує можливості виконувати свої договірні зобов'язання через фінансових посередників.
Німецький Бундесбанк [15]	Стійкий стан, в якому фінансова система ефективно виконує свої ключові економічні функції, такі як розподіл ресурсів, оплата платежів тощо.
Вім Даусенберг (президент ЄЦБ) [16]	Безперервне функціонування ключових елементів, які складають фінансову систему.
Роджер Фергюсон (заступник голови Ради керуючих Федеральної резервної системи (ФРС) США [17]	Ситуація, що виключає 3 основні критерії: а) значне відхилення цін на фінансові активи; б) збої у функціонуванні ринків цінних паперів і доступом до кредитів на зовнішньому та внутрішньому ринках; в) відхилення сукупних витрат від потенційного значення.
Ендрю Лардже (заступник голови банку Англії) [18]	Рівень довіри до фінансової системи.
Банк Норвегії [19]	Визначається фінансовою системою, що є стійкою до ризиків і порушень в економіці.
Гаррі Дж. Шиназі [20]	Фінансову стабільність можна розглядати з точки зору можливостей фінансової системи: а) сприяти ефективному розподілу економічних ресурсів і різноманітних процесів (таких як накопичення багатства, економічне зростання, що згодом призводить до соціального процвітання); б) оцінювати та розподіляти фінансові ризики; в) здатність виконувати наведені ключові функції навіть в умовах екстерналій або при посиленні економічних диспропорцій.

Звертаючись до позиції вітчизняних науковців щодо визначення даного терміну – прослідковуємо, що достатньо поширеною є позиція, що демонструє рівноважний стан фінансової системи, а також зберігає свій запас міцності при дії негативних фінансових та реальних шоків.

Як стверджує А.В. Фалюта, стабільність уособлює наявність певного терміну функціонування банку і пов'язану з ним динаміку розвитку, при цьому включаючи фактор здатності протистояти внутрішнім та зовнішнім дестабілізуючим чинникам. А Л. Лавренюк зазначає, що стабільна банківська система може сформуватись завдяки сукупності результатів оцінки стійкості у різні періоди [11].

Доцільно також фінансову стабільність банку розглядати як частину життєздатності банку, що обумовлена збалансованістю тактичних і стратегічних цілей, а також взаємозв'язку фінансових та організаційних компонентів. Основною проблематикою життєздатності банку, в розрізі його фінансової стійкості є абсорбування непередбачуваних втрат та підтримка високоефективних результатів діяльності [12].

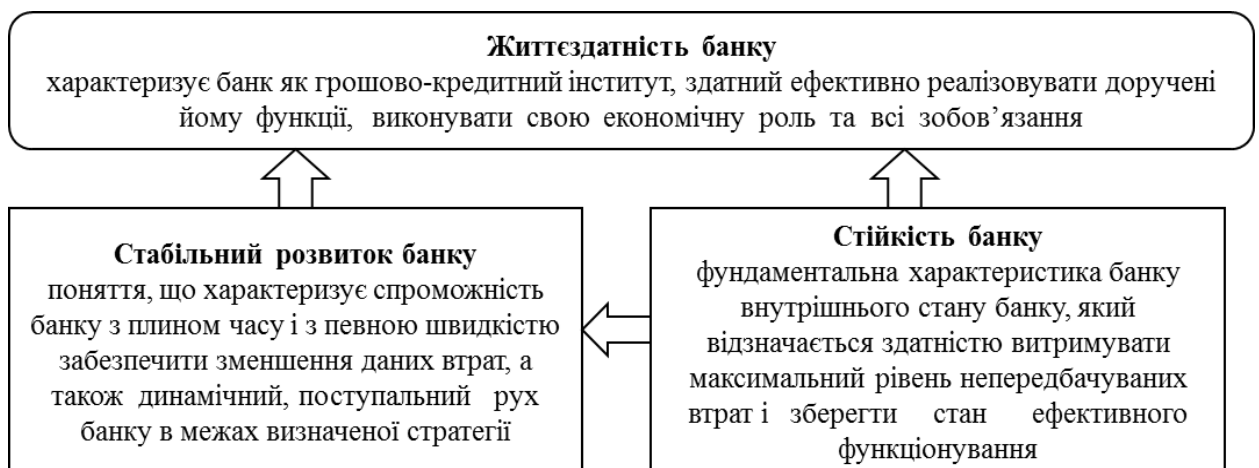

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок ознак, що характеризують стан і діяльність банку [складено автором на основі 8]

Отже, здійснене дослідження терміну фінансова стабільність розкриває здатність конкурентоспроможності системи протистояти турбулентним

процесам в економіці, зокрема працювати ефективно та безперервно. Головними аспектами банківської системи у досягненні такої цілі є урегулювання співвідношення активів і пасивів задля збільшення прибутковості сектору навіть в умовах шоків (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Фактори, які впливають на фінансову стабільність банку

[складено автором на основі 22]

Мета фінансової стабільності включає:

- оцінку наявного рівня стійкості банку в системі;
- порівняння позицій банку по відношенню до конкурентів;
- прогнозування змін зовнішнього та внутрішнього середовищ;

– виявлення кризових явищ та попередження їх за допомогою антикризових заходів [12].

В свою чергу, основним завданням виступає спроможність банківської системи ефективно виконувати свої функції, якісно перерозподіляти ресурси та мінімізувати потенційні ризики для досягнення економічного розвитку [27].

На нашу думку, фінансову стабільність банківської системи доцільно розглядати як економічний процес функціонування банків на основі застосування механізмів внутрішнього регулювання – оперативного, тактичного та стратегічного, впровадження антикризового управління та, як результат, забезпечення стійкості банківської системи країни.

Метою такої взаємодії окремих банків, при застосуванні механізмів внутрішнього регулювання – оперативного, тактичного та стратегічного, є поліпшення впливу кризових явищ та виведення банку на стабілізаційний рівень економічного зростання. В свою чергу, сукупність взаємодії окремих банків – дає результат стійкості банківської системи на національному рівні. Більш детально даний процес зображено на рис 1.3 [23].

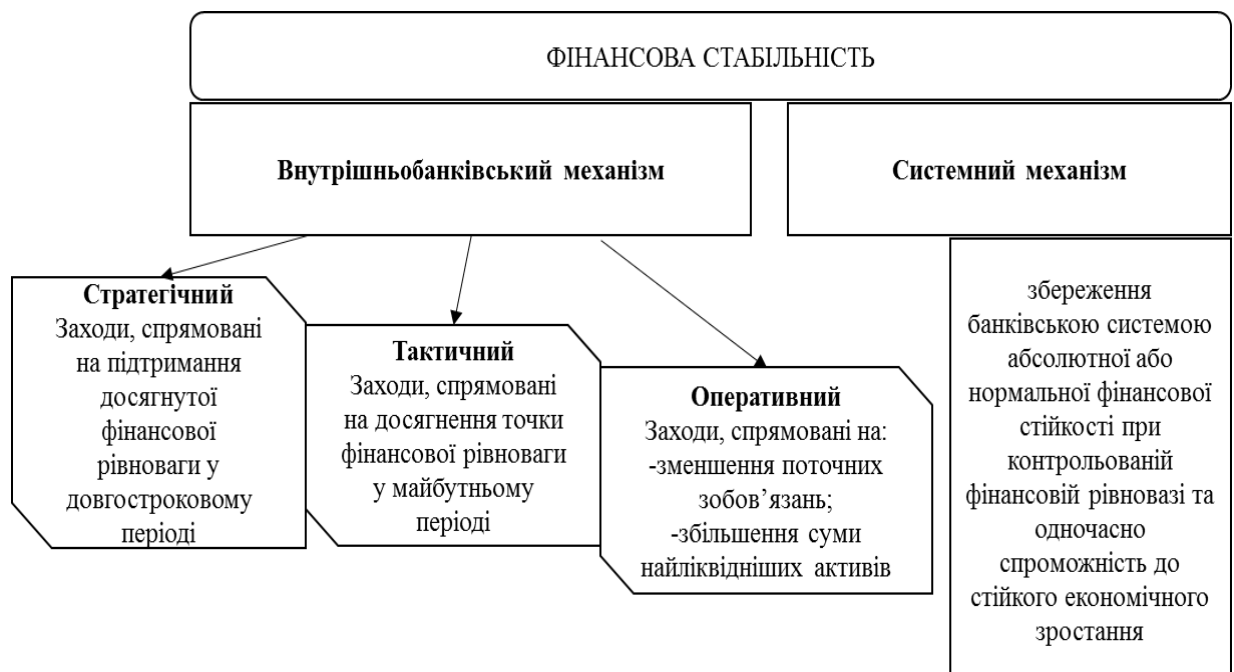

Рисунок 1.3 – Структура фінансової стабільності та елементи її фінансового потенціалу [складено автором на основі 23]

Отже, першочерговим завданням банківської системи має бути забезпечення протидії негативним факторам за допомогою здійснення раціональної політики задля ефективного перерозподілу фінансових ресурсів. Постійний моніторинг і аналіз банківських ризиків, а також впровадження методик антикризового регулювання вирівняти фінансові ресурси та підвищить якість банківських послуг.

1.2 Чинники та інструменти антикризового управління як складові фінансової стабільності банківської системи

Наразі, проведення дослідження стабільності банківської системи є передовим завданням у контексті виявлення ризикових показників фінансових установ. Основною проблемою порушення стабільності банківської системи є нестабільність національної економіки на сучасних ринках і нестабільність «правил гри» [7].

Слід зазначити, що на стійкість комерційних банківських установ впливає ряд негативних і позитивних факторів залежно від характеру впливу.

Фактори, що впливають на стійкість банківської системи загалом, та її окремих учасників, є різноманітними за характером, спрямованістю та формою. Тому вони потребують чіткої систематизації (рис. 1.4).

Така систематизація зручна і може бути використана як метод дослідження банківської стійкості.

Для визначення аналітичних показників та розробки подальших рекомендацій, дане групування можемо застосувати як методологічну основу, в контексті залежності фінансової стійкості від факторів, що її складають [5].

Економічна стабільність та конкурентоспроможність є основою стійкості банків і всієї банківської системи. Погіршення результативності, а в

підсумку і стійкості банківської системи – наслідок кризових процесів сьогодення. Прослідковується зниження фінансової спроможності клієнтів банків, що тягне за собою відтік їх ресурсної бази та зростання безнадійної заборгованості і рівня ризиків [5].

Рисунок 1.4 – Основні чинники, які негативно впливають на фінансовий стан банківської установи [7]

Слід зазначити, що постійно зростаюча інфляція, яка прослідковується останній рік наносить удар на стан грошового ринку та весь банківський сектор. Постійне підвищення облікової ставки різко погіршує прибутковість та дохідність банківських установ. У підсумку, така динаміка потребує урегулювання структури балансів банків для посилення частки довгострокових активів [6].

Тому, своєчасне виявлення та оцінка негативних наслідків економічної турбулентності, що погіршує банківську стабільність є основою антикризового управління. Безпосередньо, це система етапів дослідження,

оцінювання, розробки, та впровадження антикризових методик і контроль за їх дотриманням (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Етапи антикризового менеджменту в банку [25]

Для попередження кризи зазвичай застосовують аналітичні інструменти врегулювання. При наявності поточних проблем банку, фінансові інструменти виступають в якості стимулюючих заходів подолання кризи. В свою чергу,

організаційно-управлінські – складова для усунення наслідків масштабної кризи, а в посткризовий період застосовуються як стабілізаційні [14].

Механізми антикризового управління базуються на принципах адаптивності та гнучкості щодо сучасного стану ринку, можливості своєчасно та ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища та внутрішньої роботи банку і максимально ефективно використовувати потужності банківських установ [25].

Інструменти управління кризовими явищами мають чітке спрямування на застосування превентивних заходів, а також заходів нагляду та контролю як для окремих банківських установ, так і для всієї системи в цілому (рис. 1.6).

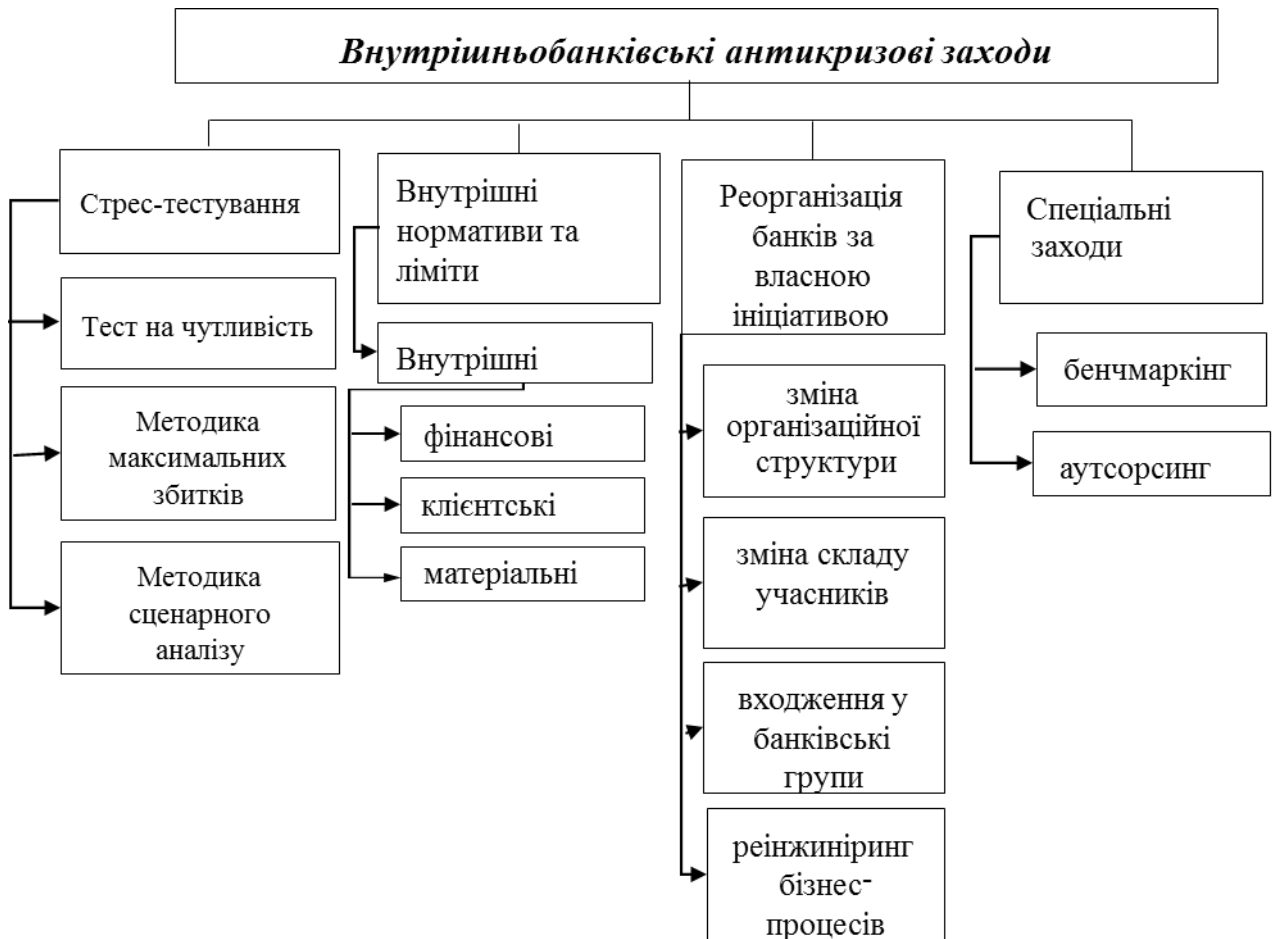

Рисунок 1.6 – Система внутрішньобанківських антикризових заходів

З метою не лише запобігання, але й подолання негативних наслідків економічних процесів, на кожному з рівнів банківської системи мають бути сформовані системи прийняття управлінських дій, що базуються на діагностиці ринку і впливі факторів на роботу банку [36].

Загальним об'єктом процесу діагностування є структурні елементи банківської системи. Цільова мета – виявлення кризових процесів, встановлення характеру негативних явищ та їх основних ознак та застосування показників аналізу для розробки антикризових заходів реанімування банківських установ та подальшого їх попередження, задля відновлення ефективності та платоспроможності банківської системи [36].

На рисунку 1.7 зазначені послідовні етапи здійснення діагностики.

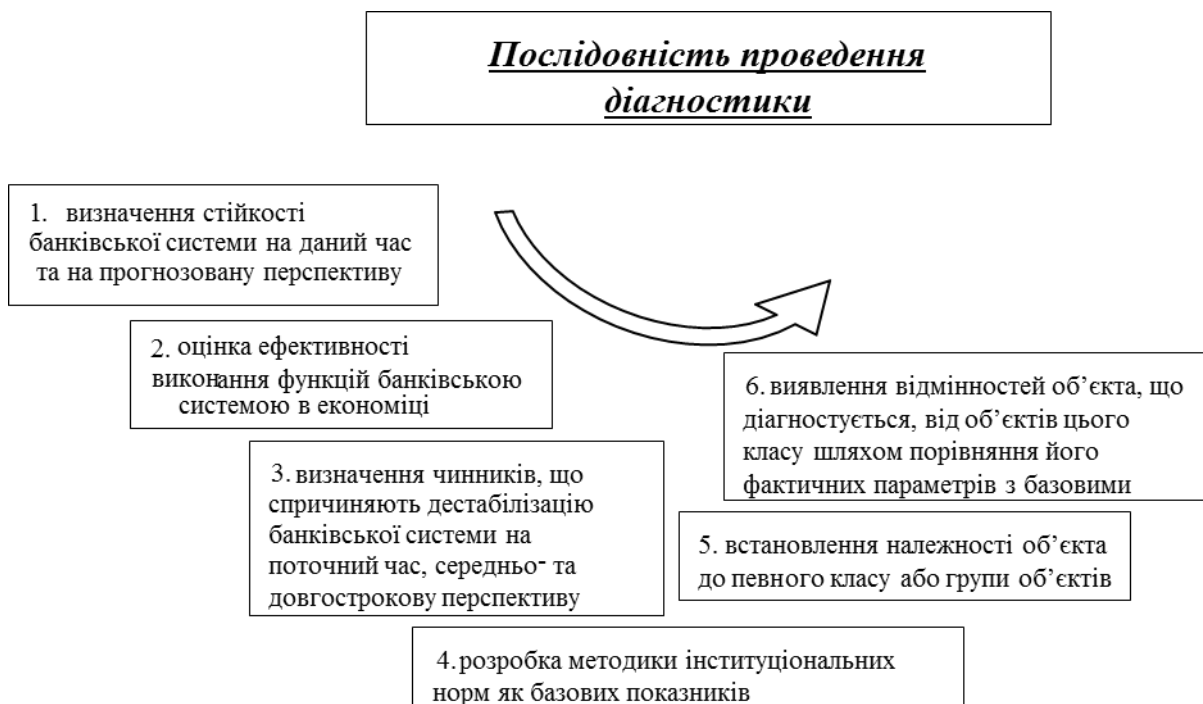

Рисунок 1.7 – Послідовність проведення діагностичних заходів банківської системи [36]

Слід вказати, що основною специфікою стратегії управління ризиками є те, що вона повинна бути спрямована в залежності від цілі. При розробці

заходів головним аспектом постає своєчасне виявлення симптомів кризи, їх факторів та причин [38].

Головною унікальністю таких розробок є те, що діагностування показників повинно поєднуватись з заходами реабілітації фінансового стану банку. Тож при застосуванні антикризових заходів, детальне розуміння впливу турбулентних процесів на банківський сектор дає змогу здійснити реагування у тій мірі, скільки необхідно на певній стадії кризи [38].

Тому, першочерговим завданням роботи постає розробка власних методів моніторингу фінансової стабільності банківських установ з урахуванням як макро-, так і мікро особливостей та оцінка діяльності банківської системи України на регіональному та національному рівнях.

1.3 Науково-методичні засади формування моделі антикризового регулювання банківської системи на основі стрес-тестування та аналізу ризик-профілю бізнес-моделей банків

Важливим аспектом, при проведенні такого дослідження є те, що моніторинг стабільності банківської системи тягне за собою проведення її повного аналізу, безпосередньо центральним банком та здійснення превентивних чи реактивних заходів реагування і коригування кризи по відношенню як до окремої установи, та і на національному рівні [39].

Окремо, слід враховувати інформаційне забезпечення банку, при проведенні детальної оцінки фінансової стабільності. Слід зазначити, що інформаційним потоком для отримання фінансових показників банку виступають: фінансова звітність; бухгалтерський облік; державні статистичні дані серед яких відомості про діяльність населення, соціально-економічні умови в країні та загальнодержавні показники економічного розвитку і майбутні прогнози. Більш детально інформація наведена у Дод. А [23].

Процедура проведення стрес-тестування є найбільш якісним аналітичним інструментом оцінки можливих втрат при наявності турбулентних процесів в економіці. Дана методика базується на виявленні впливу несприятливих факторів на фінансові показники банку та прогнозуванні сценарію подальшого розвитку ситуації [24].

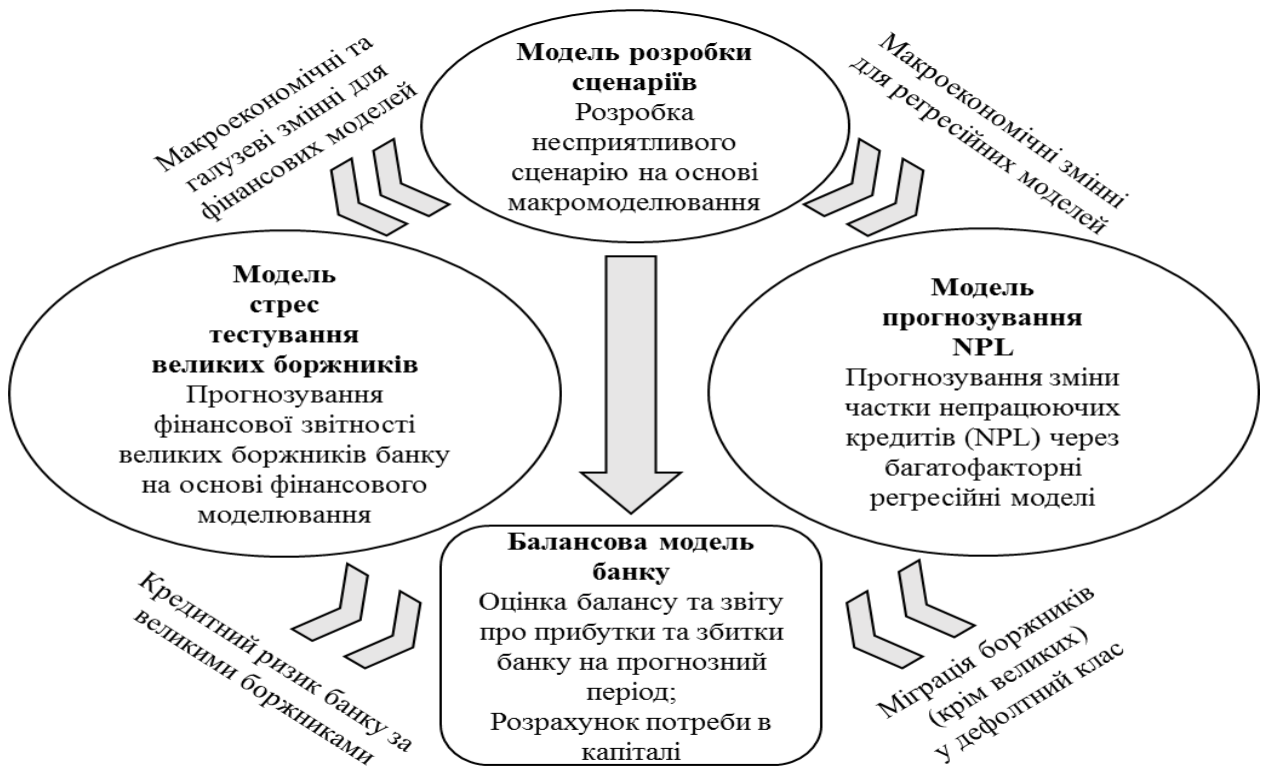

Рисунок 1.8 – Модель регулярної оцінки стабільності банківської системи на основі стрес-тестування [створено автором на основі 27]

Розробка моделі передбачає два види сценарію:

- Базовий (використання публічних прогнозів НБУ);
- Несприятливий (побудований на гіпотетичних припущеннях макроекономічних показників, які призводять до реалізації певних ризиків в суттєвих обсягах) [24].

В якості базових факторів ризику при здійсненні процедури стрес-тестування національний регулятор використовує як макроекономічні показники (коливання курсу національної грошової одиниці; стабільність на фінансових ринках; економічну ситуацію в країні; рівень міжнародної стабільності; ситуацію на міжбанківському ринку; вірогідність знецінення майна, що виступає в якості забезпечення кредитних операцій; волатильність цін на енергоресурси), так і мікроекономічні показники (доступ сектору до зовнішніх джерел підтримання ліквідності; конкурентна позиція банку) [25].

Слід зазначити, що при настанні кризових явищ, збільшується ймовірність збитковості банківського сектору, тому Національний банк висуває вимоги щодо буферу капіталу та достатності сформованих резервів під потенційні ризики, задля їх покриття. До того ж необхідність в докапіталізації виникає, якщо банк не дотримується встановлених нормативів [25].

Фактори, що стали каталізатором дестабілізації банків в Україні, мали зовнішнє походження, та спричинили посилення інструментів внутрішнього контролю, фокусування на показниках прибутковості, а не конкуренції і зумовили дисбаланси ліквідності та валютної позиції [40].

Посилаючись на таку ситуацію, виникає необхідність відстеження не тільки фінансового стану банків на ринку та нормативів ризику, а й проведення оцінки бізнес-моделей та впливу на них кризових явищ, з позиції життєздатності банківської установи.

Отже, визначення ризик-профілю бізнес-моделей банків з метою розробки методики забезпечення антикризового регулювання макрорівня банківської системи є важливим завданням при підтримці стабільності сектору.

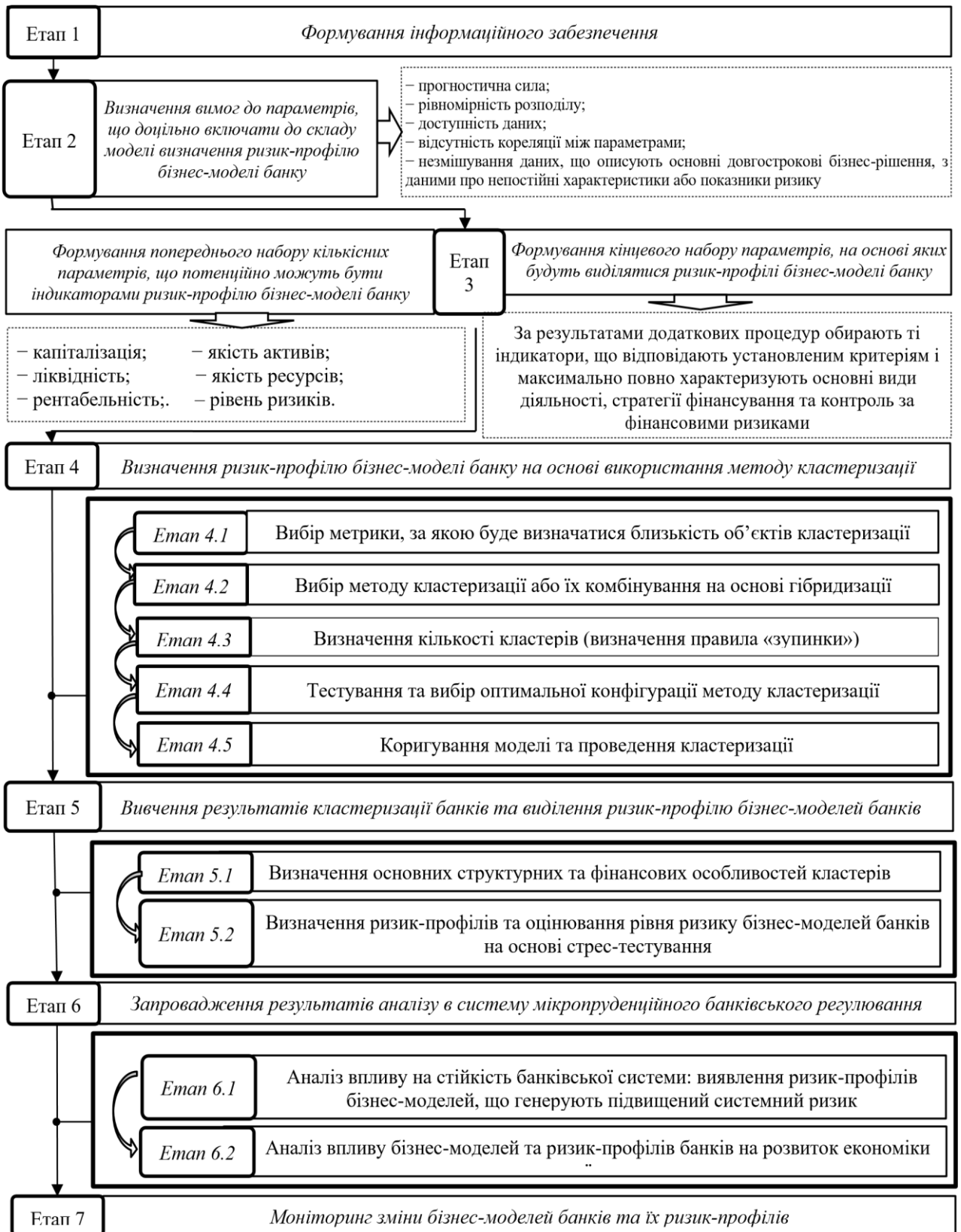

Рисунок 1.9 – Модель антикризового регулювання мікрорівня банківської системи на основі аналізу ризик-профілю бізнес-моделей [розроблено автором на основі 38-40]

Діагностування параметрів, в яких чітко прослідковуються особливості бізнес-моделей банків є важливим етапом, адже від нього залежить якість отриманих результатів [24].

Для здійснення аналізу ризик-профілю, зазвичай виокремлюють 4 види ризику, які включають відносні індикатори (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Перелік індикаторів для проведення аналізу ризик-профілів бізнес-моделей банків України [узагальнено автором на основі 24]

Показник	Коефіцієнт
Кредитний ризик	– частка кредитів в активах; – адекватність капіталу.
Ризик ліквідності	– частка ліквідних активів у активах; – частка цінних паперів у активах.
Валютний ризик	– частка активів в іноземній валюті; – частка зобов'язань в іноземній валюті;
Процентний ризик	– частка процентних доходів у доходах; – частка процентних витрат у витратах.

Отже, при дотриманні чітких критеріїв дослідження та вчасного реагування на кожен індикатор у бізнес-моделі, можна швидко зреагувати на турбулентні процеси, що впливають на банк та одразу запровадити ряд антикризових заходів, які будуть превентивними і не дадуть змогу банківській установі знизити рівень своєї стабільності.

Враховуючи, що наразі розвиток кризових явищ знаходиться у відкритій фазі, та потребує миттєвого реагування, проведення стрес-тестового та ризик-профільного аналізу дозволить негайно прийняти рішення щодо поточної ситуації в банку та відновити його показники з найменшими втратами.

2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Діагностування фінансової стабільності та аналіз показників діяльності банківської системи України

Як правило, стабільність банківської системи в економіці можна розглядати як результат, який визначається методом порівняння показників доходів з витратами. Таким чином, проведення моніторингу ефективності стабільного функціонування банківської системи оснований загалом на дослідженні рівня прибутковості банку, як результат якого прагне керівництво під час антикризового управління в період кризових явищ в економіці [45].

Задля якісної оцінки фінансового стану використовується коефіцієнтний метод підрахунку, що базується на підрахуванні системи коефіцієнтів, що демонструє ситуацію в різних аспектах функціонування банківської системи та дає змогу на попередніх етапах виявити слабкі місця або фактори дестабілізації ситуації. Зазвичай, оцінка здійснюється застосовуючи групу показників стану активів, резервних накопичень та прибутковості [45].

В абсолютному вимірі, явним показником фінансової стабільності, в розрізі ефективності функціонування банківської системи є динаміка (зниження чи зростання) чистого прибутку рис. 2.1.

На рисунку 2.1 ми бачимо, що тенденція зростання обсягу відрахувань в резерви найбільше сягнула саме в 2022 році. Така ситуація зумовлена відрахуванням в резерви (38,8% витрат) під кредитний ризик. Адже фінансова спроможність населення з початком повномасштабного вторгнення різко погіршилась внаслідок втрати робочих місць і виїзду близько 7-8 мільйонів українців закордон. Слід зауважити, що показник власного капіталу має значну вагому частку в розрізі зобов'язань, що говорить про залежність банку від коштів акціонерів банку внаслідок стрімкого погіршення ліквідності банків як в національній так і в іноземній валютах.

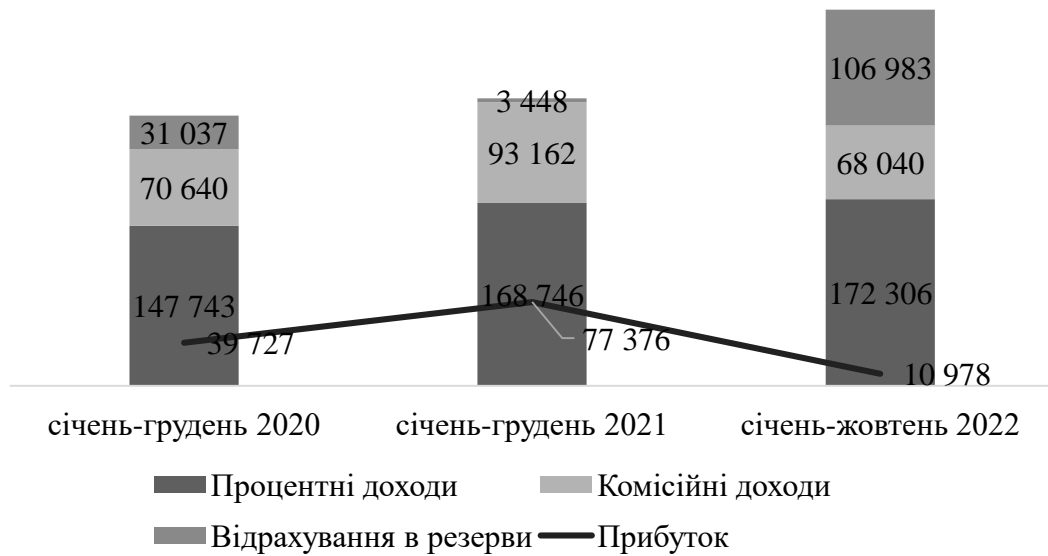

Рисунок 2.1 – Динаміка фінансових показників прибутковості 2020-2022 рр., млн. грн. [складено автором на основі 26]

Активи банку, як і капітал, мали характер до суттєвого зростання протягом 2020-2021, проте їх погіршення в 2022 році, суттєво вплинуло на фінансову стабільність банківської системи. Більш детально дану структуру продемонстровано на рисунку 2.2.

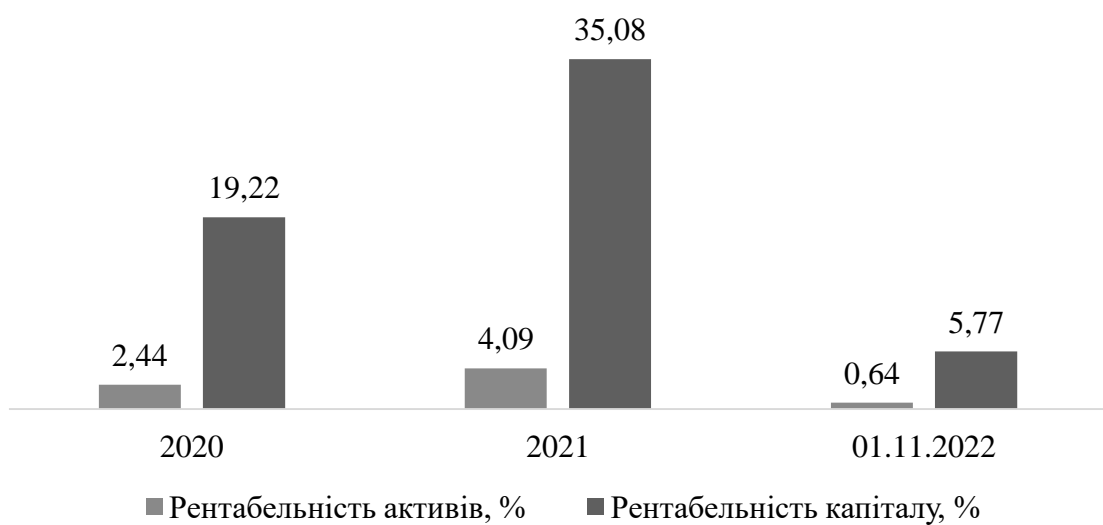

Рисунок 2.2 – Коефіцієнтні показники фінансової стійкості з 2020 по 2022 рр., % [складено автором на основі 26]

Слід зазначити, що майже 50% від загального обсягу активів складають кредити клієнтам. На початку квітня 2022 року показник ROA впав з 2,93 до -0,03%. REA, в свою чергу з 23,31 до -0,25%. Це говорить про стрімке погіршення кредитування населення та розвитку роздрібного бізнесу, низький рівень клієнтопотоку та паніка і зниження довіри до банківських установ в кризовий період, що зумовило банки масово закривати свої філії та переводити частину капіталу в резерви [28].

Нині показники починають поліпшуватись за рахунок активного продажу банками військових облігацій, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід – 24,96%.

Отже, війна в Україні спричинила банкрутство банків, вона мала негативний вплив на їх капіталізацію, прибутковість та довіру. За 10 місяців 2022 року, в банківській сфері відбулись значні зміни. Безпосередній вплив стосувався сфери платежів та кредитування [28].

Зважаючи на низький рівень безпеки, за період 2020-2022 року прослідковується зростання розрахунків через мобільні сервіси на 38%, а також використання NFC-гаджетів – на 24%.

Слід зазначити, що розвиток цифрових технологій здійснювався стрімкими темпами. Це дозволило обслуговувати клієнтів дистанційно, безпосередньо за рахунок мобільних додатків. Для сфери бізнесу вагомими стала платформа ідентифікації клієнта та мобільний еквайринг [29].

Зважаючи на низьку кредитоспроможність клієнтів, банки почали застосовувати особливі умови, які були доречними в період карантину та під час військового стану (зниження ставок за кредитами, реструктуризація кредитів, кредитні канікули, відсутність абонплати і комісій за користування POS-терміналами тощо). Вагомий внесок також мала підтримка НБУ та внесені ним антикризові заходи [29].

Різке повномаштабне вторгнення країни-агресора в Україну на початку 2022 року порушило стабільність на фінансового сектору України. Також, необхідно зазначити, що банки увійшли в період військового стану, маючи дисбаланси, зокрема недостатню капіталізацію та високоліквідність. Одразу, на початку розгортання військових дій, більшість банків швидко перейшла на дистанційне обслуговування, що дозволило не обмежувати доступність банківських сервісів незважаючи на тимчасове зменшення кількості відкритих відділень [27].

В липні 2022 року достатність капіталу істотно перевищувала мінімальний рівень, надлишок якого банки тепер можуть використати для коригування збитків внаслідок реалізації кредитного ризику від непрацюючих кредитів та для подальшого кредитування. У банківських установах погіршилась ефективність та прибутковість, і внаслідок чого вони потребують значної докапіталізації [34].

Менеджмент банківських установ намагається коригувати структуру фондування – понад 70% зобов'язань залучено на внутрішньому ринку, зокрема за рахунок випуску військових облігацій та залученню депозитів за підвищеними ставками. Проте, у зв'язку з погіршенням ситуації в країні на тлі війни восени, ліквідність фінансових установ різко знизилась як у гривні, так і в іноземних валютах [34].

Колишня коронакриза 2020 р. та військові дії наразі призвели до підвищення ризиків достатності капіталу банків.

Розглянемо більш детально розподіл нормативів достатності основного капіталу банків (рис. 2.3).

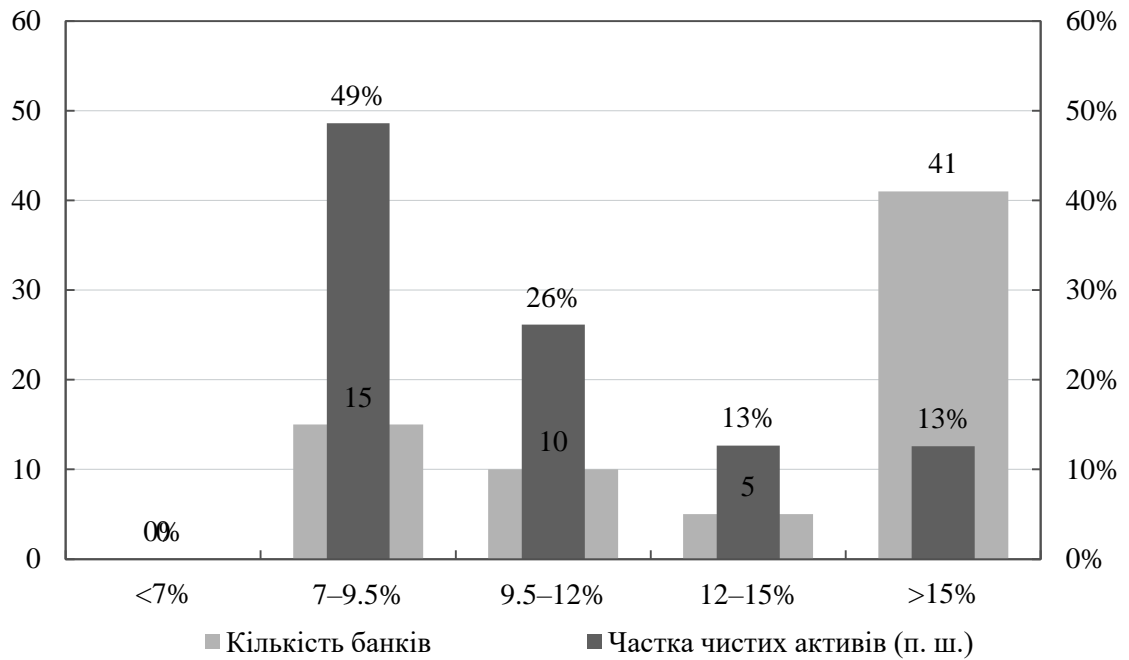

Рисунок 2.3 – Розподіл нормативів достатності основного капіталу банків станом на 01.06.2022 р. [складено автором на основі 32]

Аналізуючи розподіл нормативів достатності основного капіталу банків, можна стверджувати, що достатність капіталу банків різко знизилась з початку року. Через різке зниження кредитоспроможності та доходів населення. Погіршення дохідної частини банків за пів року, та вплив кризи на капітал банку перевищував, ніж очікувалось з боку НБУ [28].

Суттєво підвищила ризики капіталу припинення діяльності на території України банків з російським капіталом та різке погіршення фінансової стійкості 16 комерційних банків. Припущення про несприятливий вплив цих ризиків на банківську систему та можливе оголошення кризового стану, НБУ заклав в основу експрес стрес-тестування наприкінці листопада 2022 року (рис. 2.4) [28].

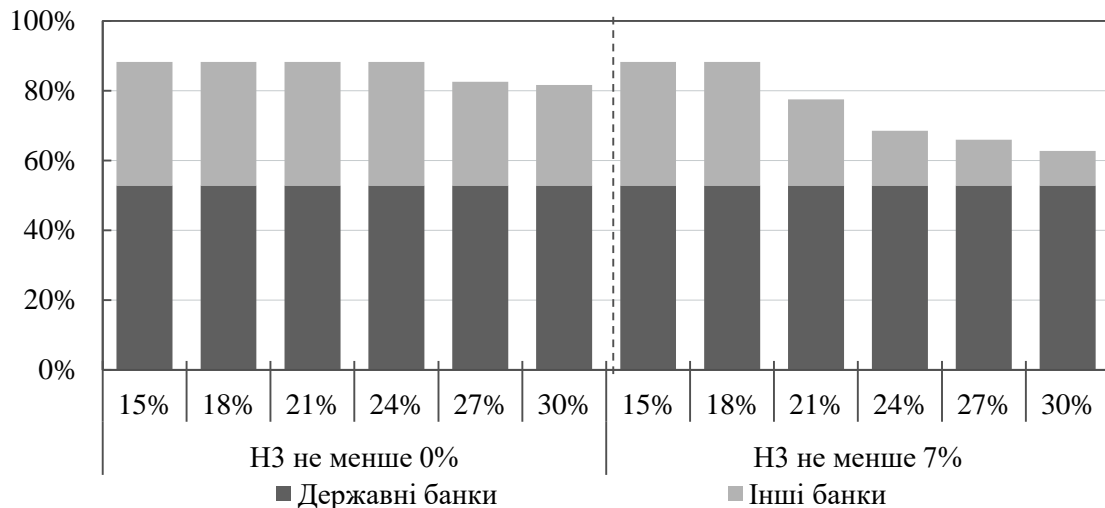

Рисунок 2.4 – Частка активів банків, що мають відповідний рівень НЗ за різного рівня втрат від кредитного ризику за результатами експрес стрес-тестування у 2022 р. [складено автором на основі 28]

Слід зазначити, що у 2020 була скасована регулярна вправа стрес-тестування у зв'язку з пандемією. У 2021 році НБУ вперше провів експрес-стрес-тест. В 2022 у зв'язку з повномасштабною війною регулярний стрес-тест також був відмінений. Експрес-стрес-тест знову був доречний.

Основні відмінності експрес-стрес-тесту від регулярної вправи [30]:

- використовуються неаудійовані статистичні дані банків;
- менша точність результатів на рівні окремих банків;
- відсутня індивідуальна оцінки великих боржників.
- швидкість проведення в десятки разів більша за звичайну вправу;
- наявна гнучкість в тестуванні різних сценаріїв, гіпотез;
- адаптивний аналіз всієї системи та системних ризиків.

З огляду на глибину кризи 2022 року, тестувався лише базовий макроекономічний прогноз без накладання гіпотетичних шоків. Тобто використовувався реальний економічний шок, замість гіпотетичного.

Експрес-стрес-тестування проводилось для 22 банків, активи яких склали 74% активів банківського сектору.

Аналізуючи результати, слід зазначити, що державні банки на стабільному рівні забезпечують покриття 53% всіх своїх активів власним капіталом. І при реалізації втрат 30% активів внаслідок кредитного ризику, достатність їх капіталу залишиться в рамках нормативного значення. Це спричинено тим, що в період докризового стану вони накопичили достатній буфер капіталу [29].

В свою чергу, банки з іноземним капіталом та малі вітчизняні банки можуть забезпечувати лише 10% своїх активів, при реалізації отримання 30% втрат від кредитного ризику. За результатами сукупна потреба в докапіталізації була визначена в розмірі 14.3 млрд грн [29].

Отже, український банківський сектор протягом 2022 року втратив свою стійкість, і вже стоїть на порозі кризи. Враховуючи дисбаланси та відсутність запасу міцності, на даний час він є недостатньо стійким, зокрема потребує впровадження антикризових заходів.

2.2 Оцінка рейтингових позицій фінансової стабільності банків України та їх бізнес-моделей

Нині, банківська система України знаходиться в умовах турбулентності. Вплив на банківську систему зовнішніх несприятливих чинників підірвав не тільки фінансову стабільність банків, а й знизив рівень їх життєздатності на ринку. Тому з упевненістю можемо сказати, що період пандемії та військових «випробувань» змусив всю економіку країни проявити гнучкість до зовнішніх шоків.

Проводячи аналіз дослідження НБУ та національних і міжнародних фінансових центрів, де здійснювалась оцінка життєздатності банківської системи за рейтинговою оцінкою MIND (Дод. Б), можна зазначити, що не дивлячись на погіршення стану в на початку 2022 року, найбільші банки

досить швидко пристосувались до загального стану в країні та пройшли дану перевірку [46].

Проте, прослідковується погіршення загальної рейтингової оцінки банків. Наразі вона знаходиться на рівні 3.3 – низький рівень життєздатності. Для порівняння, в попередніх роках дана оцінка сягала 4.3 – стабільний рівень життєздатності [46].

Слід вказати, що аналіз здійснювався на основі факторів фінансової стійкості 32 банків України, що за рівнем загальних активів становлять 92% всієї банківської системи (Дод. В). Тож, можемо однозначно сказати, що за період 2022 року лідерами були найбільші банки з іноземним капіталом: «Укрсиббанк», «Райфайзен банк», «КредіАгрікольБанк» та банки зі 100% державним капіталом «ПриватБанк», «Ощадбанк» [46].

Доцільно оцінити аналітичні показники п'яти вітчизняних банків та їх рейтингові оцінки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Банки України за рейтинговою оцінкою MIND станом на 01.06.2020 року [складено автором на основі 46]

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ	Приватбанк	ПУМБ	Ощадбанк	Укргазбанк	Індустріалбанк
Рентабельність активів	2.65	0.44	-3.53	-4.99	-8.48
Рентабельність власного капіталу	17.59	3.46	-46.45	-77.14	-39.07
Миттєва ліквідність	9.63	7.08	7.68	13.03	4.13
Адекватність капіталу	15.07	12.61	7.61	6.47	21.71
Процентний спред	21.88	12.14	11.15	5.33	8.38
Проблемні кредити	67.54	11.17	43.41	15.34	23.64
Левередж	17.74	14.43	8.23	6.91	27.73
Ризики власників	4	2.5	4.5	4	1.5

Отже, оцінюючи представлені дані, робимо висновок, що найбільше страждає рентабельність власного капіталу. В «Ощадбанку» таке погіршення зумовлено орієнтиром банку на депозитні ресурси населення (59,94%) і у наслідку масового зняття національної та іноземної валюти виник ризик

ліквідності, який банк покривав з резервів. Щодо «Укргазбанку», то він був орієнтований на кредитування бізнесу, і в наслідок несприятливих процесів, банку довелося перекривати кредитний ризик власним капіталом [46].

Показник миттєвої ліквідності знаходиться на мінімальному рівні, внаслідок відтоку грошових коштів. Тобто несприятливі процеси 2022 року вплинули на дохідність банку і даний аналіз демонструє часткову невідповідність високим критеріям що вказує на низький рівень стійкості банків [46].

Задля проведення більш детальної оцінки фінансової стабільності та рівня впливу негативних факторів при наявності турбулентних процесів в економіці, проведемо детальну діагностику бізнес-моделей одного з найстійкіших та одного найслабших банків в системі, спираючись на рівень їх життєздатності на ринку банківських послуг (рис. 2.5 – 2.6) [37].

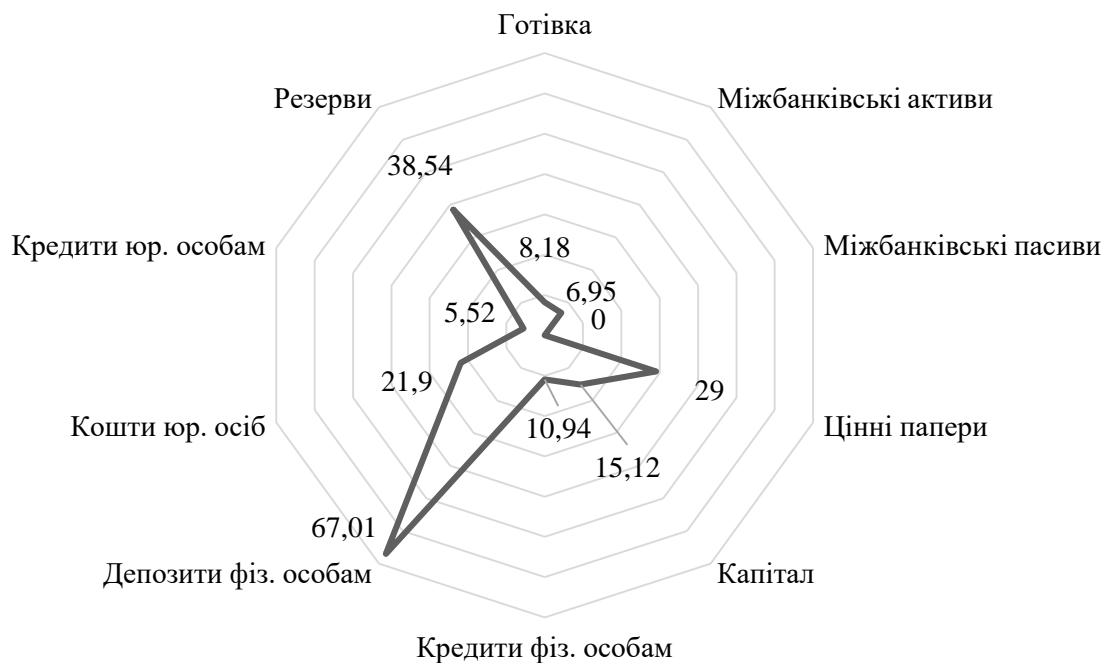

Рисунок 2.5 – Бізнес-модель ПриватБанку станом на 01.09.2022р., %
[складено автором на основі 37]

Аналізуючи бізнес-модель ПриватБанку, робимо висновок, що він веде помірковану політику щодо кредитно-інвестиційної діяльності на ринку, зокрема на це вказує високий рівень вкладання своїх ресурсів в цінні папери, особливо в ОВДП, що знижує кредитний ризик, внаслідок гарантування державою повернення даних інвестицій [37].

Також, сформований рівень резервів автоматично робить банк стабільнішим на ринку, адже банк у повній мірі може забезпечити фінансовим покриттям ризику по відношенню до його активів, не потребуючи державних запозичень (кредитів рефінансування). Проте, він є залежним від вкладів фізичних осіб, що при масовому знятті готівкових коштів може вплинути на ліквідність банку [37].

Посилаючись на те, що банк має велику стабільну прибутковість, найбільшу базу клієнтів, великий досвід на ринку банківських послуг, а також багатофункціональний мобільний сервіс, який активно використовували його клієнти при настанні зовнішніх шоків в економіці, дає змогу оцінити загальний рейтинг його стійкості на рівні 4,63, що означає високу надійність банку [37].

На противагу «Приватбанку» виступає бізнес-модель «Індустріалбанку» (рис 2.6), який має низький рівень фінансової стійкості, та за період 2022 року погіршив показники життєздатності на ринку банківських послуг [47].

Індустріалбанк в рейтингу стабільності та життєздатності займає низьку позицію, адже має оцінку 2,56, що пророкує перед дефолтний стан банку.

Проводячи більш детальну оцінку бізнес-моделі банку, можемо зазначити, що банк веде активну кредитну політику по відношенню до бізнесу, що вплинуло на погіршення його фінансового стану внаслідок реалізації кредитного ризику у 2022 році. Негативно впливає також низький рівень сформованих резервів, що свідчить про неготовність банку до зовнішніх шоків [47].

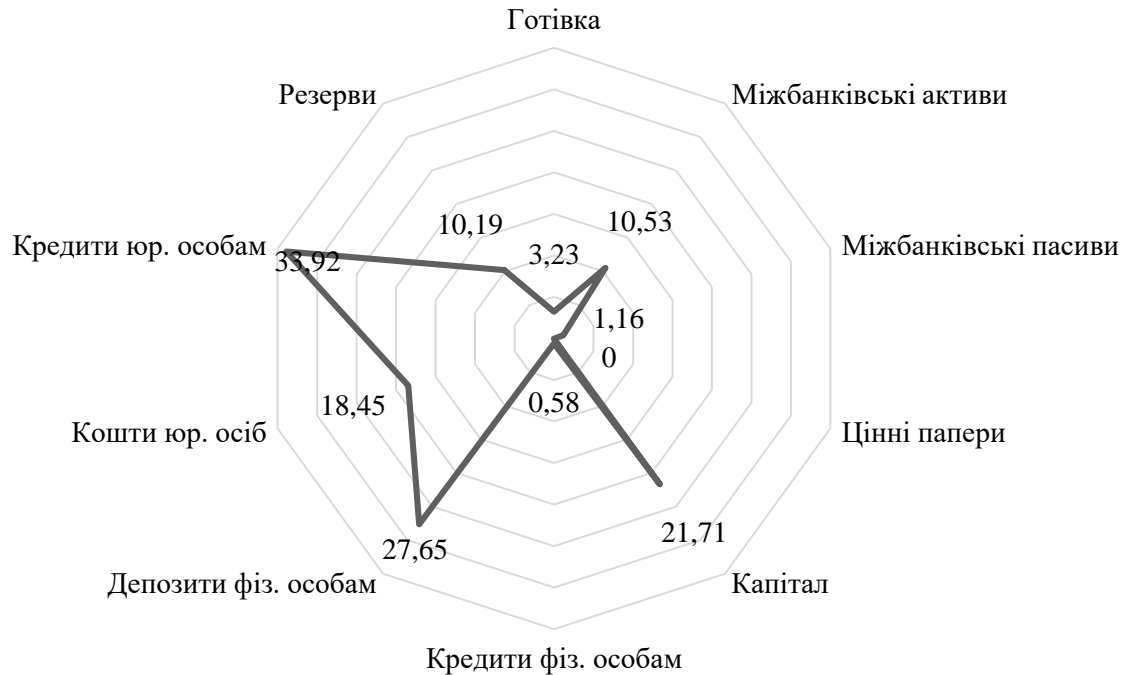

Рисунок 2.6 – Бізнес-модель Індустріал банку станом на 01.09.2022 р., %
[складено автором на основі 47]

Показники також демонструють залежність від вкладів фізичних осіб, що автоматично знижує рівень миттєвої ліквідності, таким чином банк є не достатньо спроможним у виплаті своїх зобов'язань. Катастрофічною є також частка банку на ринку роздрібних депозитів, яка складає 0,15%, що вказує на неефективну депозитну політику, адже портфель роздрібних депозитних вкладів сформований за рахунок національної валюти, і за останній квартал він зріс на 3%. В свою чергу, прослідковується відтік депозитної бази в іноземній валюті на 23,82%, що вказує на низьку лояльність вкладників [47].

Оцінка таких показників складає 1 і знижує позицію банку у рейтингу.

Також низьким є рівень ліквідності, що знаходиться на рівні 6,13%, і таким чином банк є не достатньо спроможним у виплаті своїх зобов'язань.

Ситуацію поліпшує розроблений мобільний додаток, який є абсолютно недосконалим, через часту недоступність зв'язку з сервером. В такому випадку, робота банку під час Коронакризи, Локдауну, а наразі військових дій

є низькопродуктивною, що негативно впливає на фінансові показники ефективності роботи банку [47].

Отже, провівши рейтингову оцінку окремих інституцій в банківському секторі, робимо висновок, що не всі банки були готові до кризового шоку 2022 року. Безпосередньо це позначилось на рівні ліквідності, платоспроможності, реалізації кредитного ризику та недостатності резервного забезпечення.

Тож, зважаючи на відсутність поліпшення політичного стану в країні – активна цифровізація бізнес-процесів та залучення додаткових резервів для ведення своєї діяльності є дієвими методами для підтримки життєздатності банківського сектору та поліпшення його нестабільності в умовах турбулентних процесів в економіці.

3. РОЗРОБКА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ

3.1 Дослідження ризиків та напрямів фінансової стабілізації банківської системи України

Антикризове управління є головним механізмом підтримки стабільності банківської системи, проте воно потребує вдосконалення. Нині, дуже гостро постає проблема вирівнювання розмежувань між теоретичними розробками та практичним застосуванням. Зокрема, виділяється недосконалість стабілізаційних методик, які в умовах реального часу визнані недостатньо ефективними.

Внаслідок тривалих військових дій на території України, прогнозується падіння ВВП у 2022 році майже на третину. Більше того, зростання рівня інфляції внаслідок часткової втрати території країни автоматично знижує рівень кредитоспроможності населення.

Невизначеність сприяє міграційним процесам та зупинці інвестиційної діяльності компаній і МСБ. В банківському секторі прослідковується втрата не лише фінансової стабільності, але і життєздатності банківських установ. Тож для урегулювання кризових процесів необхідна міжнародна підтримка та розробка заходів поліпшення економічного спаду [41].

Основні напрями антикризового управління з боку національного регулятора [42]:

1. Фіксування обмінного курсу. На початку військових дій канали монетарної трансмісії припинили свою роботу. Тож фіксування курсу іноземної валюти спричинила уповільнення росту цін на імпортовані товари. В II половині 2022 року НБУ підвищило облікову ставку на 15 в. п. – до 25% задля полегшення тиску на валютному ринку.

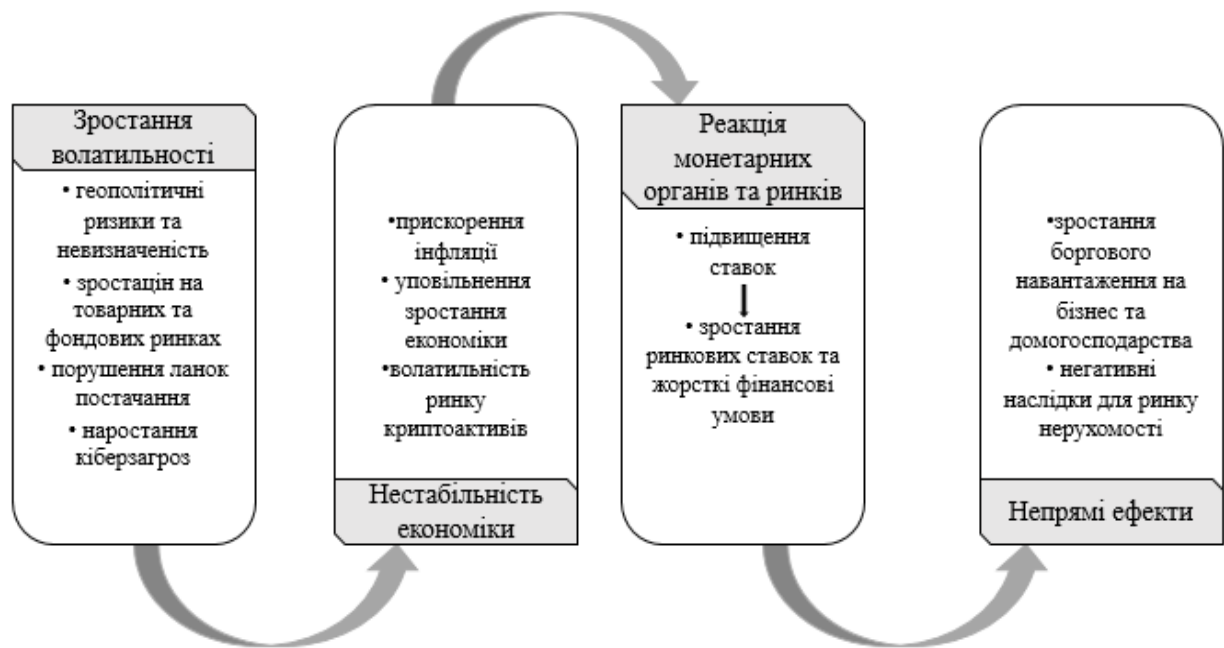

Рисунок 3.1 – Ризики фінансової стабільності в першому півріччі 2022 року

2. Утримання відтоку іноземної валюти. В наслідок міграції населення та перевищення імпорту над експортом, вплив іноземної готівки за III квартали 2022 року становив 9.6 млрд дол. За допомогою міжнародних резервів, НБУ компенсував цей розрив та підвищив офіційний курс на 25%. Головна мета – продаж валюти компаніям-експортерам та зниження спекуляції на ринку.

3. Залучення іноземного фінансування. Підтримка міжнародних партнерів сприяє зменшенню монетарного фінансування.

4. Продаж запасів валюти НБУ. Внаслідок скорочення експортних операцій прослідковується валютний дефіцит, тож національний регулятор наклав обмеження на транскордонний рух капіталу. Підтримка резервів здійснюється за допомогою міжнародного фінансування.

5. Державні програми підтримки кредитування. З метою задоволення попиту підприємств на кредитні ресурси, банки активно запровадили програму "Доступні кредити 5–7–9%" для підтримки агробізнесу. Лише за

березень-червень надано 39 млрд грн позик. Загалом, активно нарощують кредитні портфелі – державні банки.

6. Реформування СГВФО та підвищення її спроможності.

Основними запровадженими змінами стали:

- збільшення гарантованої суми вкладів до 600 тис. грн;
- тимчасове повне гарантування вкладів населення на період дії воєнного стану та на три місяці після його завершення;
- приєднання Ощадбанку до системи гарантування вкладів;
- вирішення проблеми платоспроможності ФГВФО.

7. Робота з проблемними активами в державних банках. Списання проблемної заборгованості з метою поліпшення кредитних портфелів. За I квартал 2022 року списано 21.0 млрд для гривневих та 47.2 млрд для валютних кредитів. Проведені процедури фінансової реструктуризації проблемної заборгованості згідно з Законом України “Про фінансову реструктуризацію”.

Впровадження стабілізаційних методик суттєво необхідне при назріванні банківської кризи. Її можна уособлювати, як нездатність банків виконувати свої основні функції з залучення та розподілу тимчасово вільних коштів населення та організацій, проведення платежів та розрахунків в економіці, а також можливості надання кредитних активів банку [31].

Слід зазначити, що в умовах турбулентності економіки, для підтримання фінансової стабільності банківської системи необхідне впровадження антикризових заходів, які будуть сприяти відновленню транзакційних операцій та поверненню до фінансової стійкості банківської системи.

З метою розробки концепції фінансової стабілізації банківської системи України, слід розглянути рівень ризиків банківської системи. На рисунку 3.2 запропоновано систематизацію ризиків банків України.

Аналіз карти ризиків банків України показав, що кредитний ризик реалізувався найбільше завдяки понесенню великих втрат бізнесу та об’єктів інфраструктури, а також зниженню кредитоспроможності населення.

Рисунок 3.2 – Карта ризиків банків України у грудні-червні 2022 р.
[складено автором на основі 32]

Ризик ліквідності є незначним за рахунок суттєвого запасу ліквідності. Валютний ризик залишається високим через нестачу іноземної готівки та постійних коливань обмінного курсу та низьке залучення валютних ресурсів у банках. Потерпає також ризик капіталу. Формування великого обсягу резервів під проблемну заборгованість знижує рівень капіталізації банківських установ.

Загалом банки за 8 місяців війни не проявили стійкість до економічного спаду, і ситуація наразі погіршується. Щодо ризику прибутковості, то комісійні доходи банків залишилися на стабільному рівні, проте процентні знизились суттєво. Така ситуація може свідчити про неумуниче настання кризи.

Тому своєчасна розробка та впровадження антикризових заходів, дослідження ризиків та заходів з мінімізації та нейтралізації їх негативного впливу дозволять забезпечити фінансову стабільність банківського сектору в економіці країни, що є пріоритетною ціллю центрального банку. Фінансова стабільність банківської системи країни є результатом синергетичної взаємодії

індивідуальних виборів окремими банками власних бізнес-моделей та стратегій розвитку. Це, своєю чергою, акумулює, накопичує та інтегрує пов'язані з ними фінансові загрози, а, отже, відбиває ризики втрати фінансової стабільності, зумовлені переважанням у певний період розвитку банківського сектору певних бізнес-моделей банків.

3.2 Впровадження антикризових заходів в контексті реалізації концепції фінансової стабілізації банківської системи

В контексті формування концепції фінансової стабілізації банківської системи України доцільно ідентифікувати та детально дослідити всі можливі зовнішні та внутрішні ризики та оцінити їх вплив на фінансову стабільність банківської системи.

Тож провівши детальний аналіз ризиків банківської системи, на рисунку 3.3 розроблені та згруповані в поетапне застосування заходи їх пом'якшення по відношенню до фінансової стабільності банківської системи [44].

Отже, здійснивши аналіз рівня системних ризиків та розробивши заходи щодо їх поліпшення, доцільно зробити прогноз зрушень позиції кожного виду ризику відповідно до розробленої методики, шляхом застосування експертної оцінки.

В результаті проведення діагностичних прогнозів, показники були зміщені у позитивному напрямку. На основі даних рисунку 3.4 можна зробити висновок, що запропоновані антикризові інструменти дозволять поліпшити рівень стійкості банківської системи, адже кожен ризик змістився на 1-2 позиції.

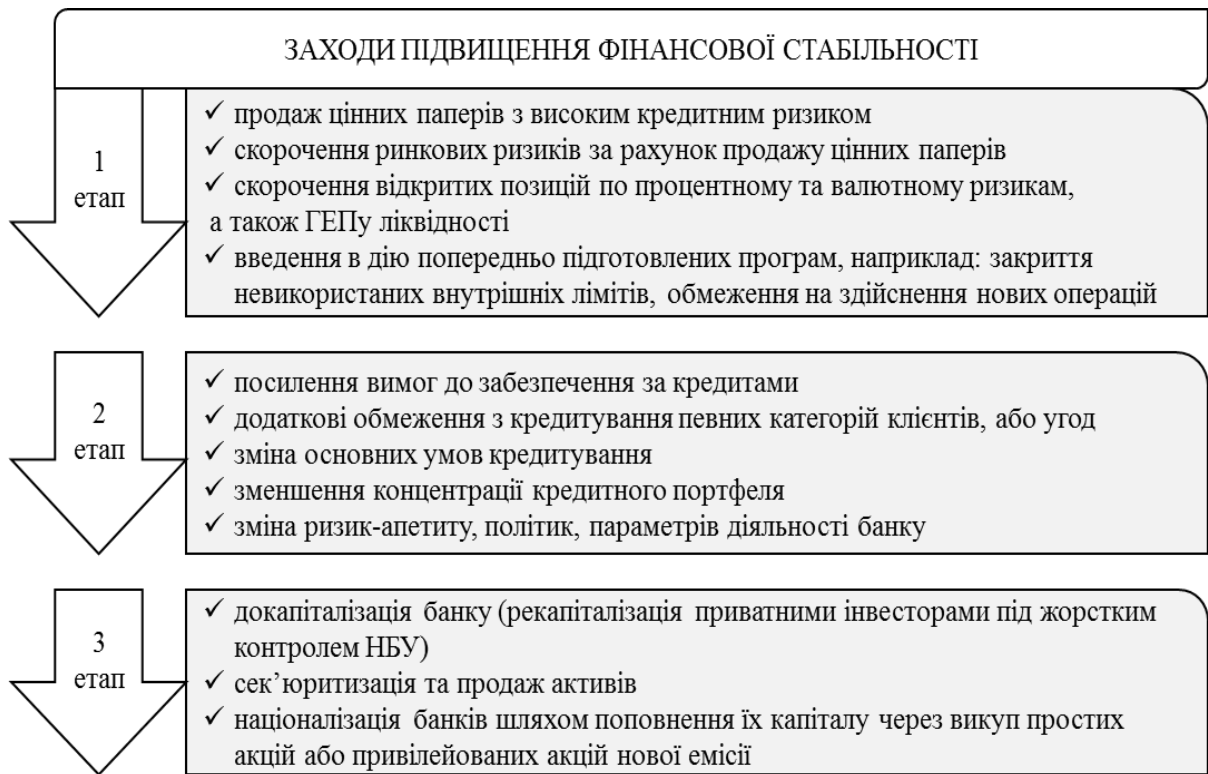

Рисунок 3.3 – Антикризові заходи підвищення фінансової стабільності в умовах турбулентності економіки [створено автором на основі 44]

Задля детального висвітлення впливу антикризових заходів на рівень системних банківських ризиків, на рисунку 3.4 зображена пелюсткова діаграма, що наглядно демонструє прогнозовану карту ризиків банківських установ України.

Рисунок 3.4 – Прогнозована карта ризиків банків України з урахуванням антикризових заходів [складено автором на основі 32]

Аналізуючи розроблену модель, доцільно зробити висновок, що при впровадженні запропонованих нами антикризових заходів, банківські установи можуть підвищити свої позиції на ринку, зробивши акцент на рівень капіталізації та мінімізації кредитного ризику, і в результаті посилити важелі прибутковості.

Отже, навіть у період турбулентних явищ в економіці можна посилити показники фінансової стабільності не тільки банківських установ, а й банківської системи країни.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було здійснено теоретичні та аналітичні дослідження щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи, а також розроблена концепція підвищення фінансової стабільності банків в сучасних умовах турбулентності економіки.

В ході визначення сутності фінансової стабільності банку було виявлено відсутність єдиного підходу до визначення даного поняття. Таким чином, підводячи підсумки, зазначаємо, що стабільність банківської системи – це стабільність розкриває здатність конкурентоспроможності системи протистояти турбулентним процесам в економіці, зокрема працювати ефективно та безперервно. Стратегічний аспект забезпечення фінансової стабільності полягає в забезпеченні повноцінного та ефективного виконання банківською системою своїх функцій, зокрема: платіжної та посередницької.

Стабілізація функціонування банківського сектору, досягається завдяки запровадженню антикризових інструментів управління, зокрема аналітичних, фінансових та організаційно-управлінських. Вони застосовуються окремо або в комбінації в залежності від періоду функціонування банку, наявності ресурсів тощо.

Проведений аналіз фінансових показників банківської системи продемонстрував, що банківський сектор виявився не готовий до шокової ситуації 2022 року, про що свідчить погіршення якості активів, капіталу, ліквідності та збитковості банківських установ.

Зважаючи на низьку кредитоспроможність клієнтів, банки почали застосовувати особливі умови, які були доречними в період карантину та під час військового стану (зниження ставок за кредитами, реструктуризація кредитів, кредитні канікули, відсутність абонплати і комісій за користування POS-терміналами тощо). Вагомий внесок також мала підтримка НБУ та внесені ним антикризові заходи.

В роботі була також проведена детальна діагностика бізнес-моделей банків. У ході аналізу було виявлено, що банки, які ведуть агресивну політику кредитування, та є залежними від вкладів фізичних осіб, автоматично наражаються на підвищений кредитний та ризик ліквідності. Формуючи резервну базу, під зниження таких ризиків, вони зменшують прибутковість банку та достатність власного капіталу.

В свою чергу, на прикладі «ПриватБанку» було виявлено, що зважаючи на відсутність поліпшення політичного стану в країні, активна цифровізація його бізнес-процесів та залучення додаткових резервів для ведення своєї діяльності стали дієвими методами для підтримки життєздатності банку. Але, в процесі дослідження було виявлено, що не всі розроблені додатки в змозі досконало функціонувати, через часту недоступність зв'язку з сервером. В такому випадку, робота банку під час Коронакризи, Локдауну, а наразі військових дій є низькопродуктивною, що негативно впливає на фінансові показники ефективності роботи банку.

Тож, з метою урегулювання фінансової стабільності всього банківського сектору, в роботі, була запропонована універсальна модель антикризових заходів, яка була апробована на карті системних банківських ризиків, шляхом методу експертних оцінок.

Головними заходами підвищення фінансової стабільності стали: продаж активів з високим рівнем ризику; зміна умов та вимог кредитування та докапіталізація банківських установ.

В результаті проведення діагностичних прогнозів, був зроблений висновок, що при впровадженні запропонованих нами антикризових заходів, банки можуть підвищити свої позиції на ринку, адже за прогнозованою моделлю, показники були зміщені у позитивному напрямку.

Отже, навіть у період турбулентних явищ в економіці можна посилити показники фінансової стабільності не тільки банківських установ, а банківської системи країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Національний банк України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Д'яконова І. І., Мордань Є. Ю. Дослідження оцінки рівня фінансової стабільності, як складового елементу механізму державного регулювання банківської системи. Бізнес Інформ. 2015.
4. Д'яконова І. І., Мірошниченко Г. О., Мордань Є. Ю. Формування системи індикаторів банківської кризи. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2015.
5. Антикризові заходи для мінімізації ризиків для економіки і фінансового сектору – у фокусі уваги Ради з фінансової стабільності за останній рік. від 29.08.2022. URL <https://bank.gov.ua/ua/news/all/antikrizovi-zahodi-dlya-minimizatsiyi-rizikiv>.
6. Коваленко В. В., Суганяка М. В., Фучеджи В. І. Антикризове фінансове управління в системі суб'єктів економічної діяльності: методи та інструменти оцінювання : монографія. Одеса, 2018. 381 с.
7. Арістова А., Мазур Г. Інструментарій державного антикризового управління у банківському секторі. Вісник КНТЕУ. 2021.
8. Зверяков М. І., Коваленко В. В., Сергєєва О. С. Управління фінансовою стійкістю банків : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 520 с.
9. Пшик Б.І. Фінансова стабільність: сутність та особливості розвитку / Б. І. Пшик // Вісник СевНТУ. Серія: Економіка і фінанси. 2017. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsntue_2017_138_16.pdf
10. Кияк Я. О. Сутність фінансової стабільності та особливості її прояву / Я. О. Кияк // Науковий вісник Херсонського державного

економічного університету. 2015. URL:
http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/75.pdf

11. Фалюта А. В. Управління фінансовою стабільністю банків в економіці України. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.

12. Умови та чинники державного регулювання банківської діяльності» / Л. Г. Кльоба, В. Л. Кльоба, Р. Л. Кльоба // Економіка та держава №9. 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2018_9_12

13. Волков Д. П. Аналіз банківських ризиків: основні підходи до визначення. Сер. : Облік і фінанси. Вип. 10(3). 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%283%29__23

14. Schinasi G.J. Defining Financial Stability / G.J. Schinasi // IMF Working Paper. № 187. 2014. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp04187.pdf>

15. Goldstein I., Pauzner A. Demand-Deposit Contracts and the Probability of Bank Runs. Journal of Finance. 2015. № 60 (3). URL: <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6261.2015.00762.x>

16. Robert DeYoung. Deregulation, the Internet, and the Competitive Viability of Large Banks and Community Banks . Robert DeYoung, William C. Hunter. Federal Reserve Bank of Chicago. URL: <https://www.chicagofed.org/~media/publications/working-papers/2021/wp2021-11-pdf.pdf>.

17. Лин Дж. Й. Демистификация китайской экономики/ Дж.Й.Лин Пер. с англ. М. Недоступа под науч. ред. А. Куряева.М.: Мысль, 2019. - 378 с

18. Dietsch M., Welter-Nicol C. Do LTV and DSTI caps make banks more resilient? Banque de France, August 2018. URL: <https://acpr.banquefrance.fr/sites/default/files/medias/documents/201806-do-ltv-and-dsti-caps-makebanksmore-resilient-13.pdf>

19. Towards a sectoral application of the countercyclical capital buffer: A literature review. Bank for International Settlements. 2018. Working Paper № 36. 25 p. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/wp36.pdf>

20. Experiences with the ex ante appraisal of macroprudential instruments. Bank for International Settlements. 2016. URL: <https://www.bis.org/publ/cgfs56.pdf>.
21. Elements of effective macroprudential policies. Lessons from international experience. IMF–FSB–BIS. 2016. 22 p. URL: <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2016/083116.pdf>.
22. Бєленька Г. В. Математичні методи діагностування фінансової стабільності банківського сектору України: автореф. дис. канд. екон. наук. 08.00.21. Київ, 2021. 22 с.
23. Кузьмак О. М. Механізми нейтралізації банківських ризиків / О. М. Кузьмак // Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. URL: http://www.visnyk-ekon-old.uzhnu.edu.ua/images/pubs/47/1/47_61.pdf
24. Методи оцінювання ризиків у банківській діяльності. / О. В. Пернарівський, О.О. Пернарівська. Вип. 6 (17). 2018.
25. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками: навч. посіб. / [Л. О. Примостка, М. П. Чуб, Г. Т. Карчева]; за ред. Л. О. Примостки. 2010.
26. Статистичні дані діяльності банківської системи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/>
27. Оцінка радою Національного банку України діяльності правління НБУ щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr045500-22>
28. Звіт НБУ про фінансову стабільність. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4
29. Огляд НБУ банківського сектору. 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-08.pdf?v=4
30. Рішення НБУ про перехід до єдиної процедури наглядових перевірок. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zdiysneno-perehid-do-yedinoyiprotseduri-naglyadovih-perevirok-ta-otsinki-srep>

31. Дані ФГВФО про процедуру реформування. URL: <https://www.fg.gov.ua>
32. Статистичні дані фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.
33. Статистичні дані зовнішнього сектору. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080.
34. Перспективи банківської системи України у контексті трансформації моделі бізнесу. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2022_1_37.
35. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. пос. 3-є вид., випр. і доп. К. : Знання, 2018.
36. Терлецька Ю. О. Антикризові інструменти управління банківською кризою: методи, способи та умови застосування. Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право. 2019.
37. Бізнес-модель Приватбанку. URL: <https://mind.ua/banks/9-privatbank>.
38. Філіппов В.Ю. Напрями покращення фінансового стану банківських установ / В.Ю. Філіппов, Н.О. Дишкант, Є.О. Скоморохов // Український журнал прикладної економіки. №4. 2019.
39. Семко Т.В. Світовий досвід формування методик поліпшення фінансової стабільності банків / Т.В. Семко, М.В. Ситкіна // Економіка і регіон. – №1 (50). – 2017.
40. Лазня А.В. Підходи до визначення механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи / А.В. Лазня // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. №1. 2020.
41. Регулятивний потенціал банківської системи в умовах глобальних викликів : монографія / за заг. ред. д. е. н., проф. С .В. Онишко. Ірпінь : Видво Національного університету ДПС України. 2019. 452 с.
42. Стрижиченко К. А. Державне регулювання економіки в умовах кризових явищ : монографія. Бердянськ : ФОП Ткачук О. В. 2022. 352 с.

43. Juhler Grinderslev O., Loft Kristiansen K. Systemic risk in danish banks: implementing srisk in a danish context. 2021. URL: https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2021/02/DNW_P_105_SRISK.pdf.
44. Allen F., Carletti E. Systemic Risk and Macroprudential Regulation / F. Allen, E. Carletti // University of Pennsylvania and European University Institute 2021.
45. Лігоненко Л. О. Антикризове управління банком: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. Монографія. Київ. нац. торг.- екон. ун-т. 2021. 580 с
46. Методика рейтингу Mind URL: <https://mind.ua/banks/rating>.
47. Бізнес-модель Індустріалбанку. URL: <https://mind.ua/banks/4-industrialbank>

ДОДАТОК А
СХЕМА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

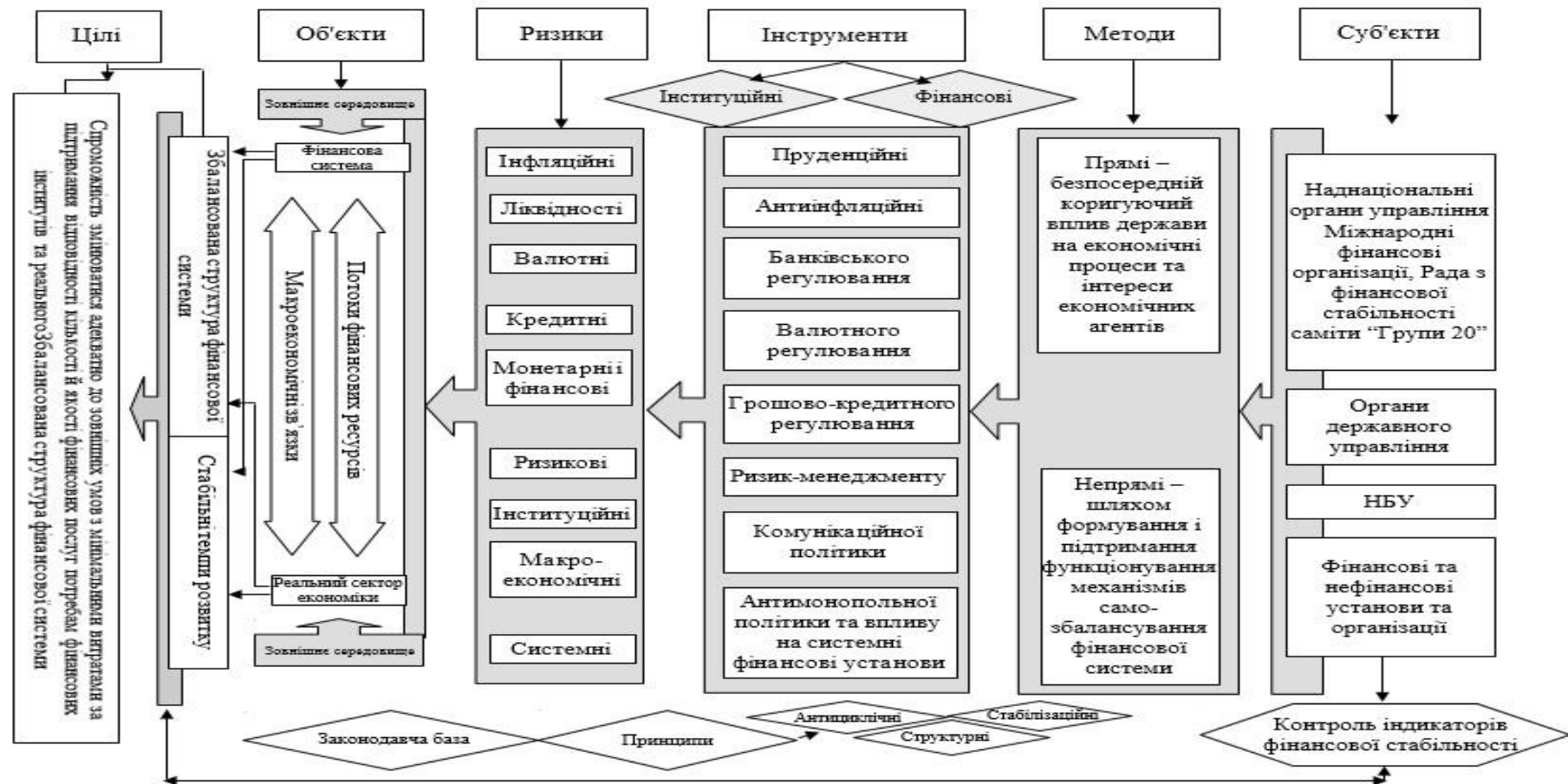

Рисунок А 1 - Схема механізму забезпечення фінансової стабільності [11]

ДОДАТОК Б

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ БАНКУ ЗА МЕТОДИКОЮ MIND

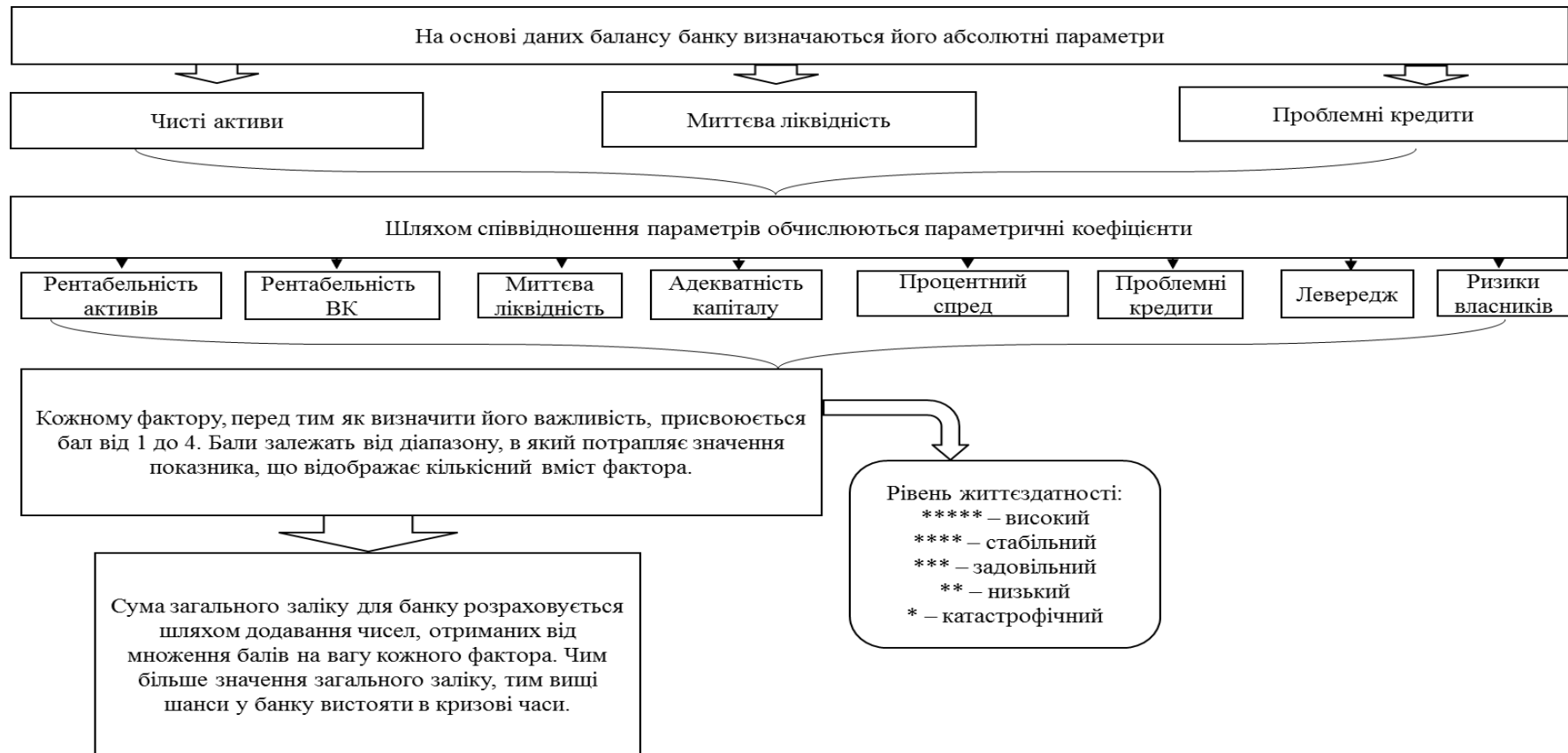

Рисунок Б.1 – Етапи проведення рейтингової оцінки життєздатності банку за методикою Mind

[складено автором на основі 46]

ДОДАТОК В
РЕЙТИНГ БАНКІВ MIND

Таблиця В.1 – Рейтинг банків розрахований агенством MIND за 2022 рік
[складено автором на основі 46]

Банк	Рейтинг	Чисті активи, млн. грн.	Миттєва ліквідність, %	Проблемні кредити, %
УКРСИББАНК	4.5	88845.6	12.0	5.3
Райффайзен Банк	4.5	143497.9	15.4	5.9
ПриватБанк	4.5	474220.1	9.6	67.5
Сітібанк	4.5	37144.6	8.8	18.4
Креді Агріколь Банк	4.0	60860.3	9.8	4.9
ОТП Банк	4.0	73161.5	9.8	10.6
ІНГ Банк Україна	4.0	11989.1	5.9	10.3
ПУМБ	4.0	100218.0	7.1	11.2
УкрЕксіМБанк	4.0	205294.9	5.1	34.9
Ощадбанк	3.5	228839.8	7.7	43.4
Банк Південний	3.5	34095.7	15.1	8.2
Універсал Банк	3.5	58358.1	8.8	8.9
Кредобанк	3.5	32353.6	10.7	10.5
Ідея Банк	3.5	5503.7	3.2	37.6
Укргазбанк	3.5	128259.0	13.0	15.3
ПроКредит Банк	3.5	31477.8	6.6	9.2
Правекс Банк	3.5	8784.0	10.8	0.7
Sense Bank	3.5	89303.7	11.0	20.3
А-Банк	3.5	14190.8	9.7	9.4
Банк Восток	3.0	17437.2	13.8	6.9
АкордБанк	3.0	12020.8	22.6	31.7
Піреус Банк МКБ	3.0	4942.8	10.4	3.6
Банк Львів	3.0	6562.2	7.2	5.4
ТАСКОМБАНК	3.0	28493.7	8.0	10.2
Банк Кредит Дніпро	3.0	21834.4	4.0	41.7
Банк Глобус	3.0	6378.9	7.2	14.7
ComInBank (КІБ)	2.5	7813.6	5.2	18.5
МТБ Банк	2.5	10890.6	6.1	9.5
Міжнародний Інвестиційний Банк	2.5	5525.7	6.0	54.8
Індустріалбанк	2.5	4897.5	4.1	23.6
Банк Альянс	2.0	10896.9	8.1	5.6
Банк СІЧ	2.0	6511.0	4.8	9.1